

1. Історія та теорія держави та права, філософія права

Щетініна Т.О.,

кандидат історичних наук, доцент кафедри

бізнес-адміністрування та права

Полтавської державної аграрної академії

м. Полтава, Україна

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В РОЗБУДОВІ

ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА

(З ДОСВІДУ ДОБИ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ)

Сучасний стан розвитку громадянського суспільства в Україні демонструє ту виняткову роль, яку відіграють в цьому процесі громадські організації. Врегульована нормами Закону України «Про громадські об'єднання» [1], діяльність громадських організацій охоплює значний спектр суспільно-політичного, соціально-економічного та культурного життя громадян. Саме громадські організації залишаються тим суспільним механізмом, який дозволяє громадянам оперативно та ефективно реагувати на проблеми. Усвідомлення значення громадських організацій в житті суспільства не можливе без опанування історичного досвіду їх діяльності в Україні. З особливою гостротою діяльність громадських організацій виявляється у зламні етапи національної історії, зокрема в період становлення демократичних суспільних інститутів доби Української Центральної Ради.

Повалення царизму в Російській імперії в ході Лютневої революції 1917 р. з небачуваною силою активізувало діяльність громадських організацій, надавши їм принципово нові можливості для впливу на суспільні процеси. Особливою ознакою часу стала участь в цій революційній роботі громадських організацій національних меншин. Значною мірою цьому сприяло законодавче скасування Тимчасовим урядом Росії 20 березня 1917 р. віровизнавчих і національних обмежень. Згідно з положеннями законодавчого акту скасовувалися обмеження багатьох напрямків життєдіяльності націй, а саме: проживання на певній території та вільне пересування по країні; придбання

власності; вибір форм промислово-торгівельної діяльності та участь в будьяких господарських об'єднаннях; найм робітників. Всі громадяни держави без різниці національності і віросповідання одержували рівні права вступу на державну службу, виконання обов'язків опікунів, вступу до навчальних закладів. Були скасовані особливі правила призову на військову службу, які раніше існували для осіб неправославної віри. Декларація була покликана пом'якшити ситуацію, але не розв'язувала багаточисельні проблеми життя національних меншин. Політики Тимчасового уряду так і не змогли подолати успадкований від імперії великодержавний комплекс всеосяжного використання російської мови. Вживати національні мови дозволялося лише в діловодстві приватних господарюючих суб'єктів та в приватних навчальних закладах [2].

Враховуючи суспільний запит на революційне оновлення, управлінська верхівка Києва вже 1 березня 1917 р., запросивши представників легальних громадських організацій, провела декілька нарад з питання організації влади у місті. «Нарада у міській управі прийшла до думки утворити громадський комітет з представників різних державних і громадських організацій, і який би для авторитетності його рішень мав у своєму складі представників усіх міських верств» [3, с.132-133]. За результатами цієї роботи було утворено Раду об'єднаних громадських організацій та її робочий орган – виконавчий комітет. Останній очолив заступник міського голови Києва М. Ф. Страдомський. 4 березня 1917 р. відбулося перше засідання виконавчого комітету Ради об'єднаних громадських організацій.

До лав Ради та, особливо, до складу виконкому обирали найвідоміших громадських діячів міста. Участь представників національних меншин у складі Ради сприймалась, як невід'ємна ознака часу, як прояв демократизації суспільства. До складу виконкому увійшло 16 осіб від 12 громадських, військових, національних та політичних об'єднань [4]. З цих дванадцяти трое представників – від національних організацій: українських, єврейських, польських. Як бачимо, українські громадські осередки ввійшли до складу

виконавчого комітету Ради об'єднаних громадських організацій на загальних засадах. Адже на той період мова йшла про створення осередків влади Тимчасового уряду на місцях, а Центральна Рада, за висновком В. Ф. Верстюка, була «одним з політичних аутсайдерів, що, зрештою, відповідало тодішньому стану українського руху, який лише примірявся до активної політики» [5, с.71].

Зазначимо, що сам механізм відбору та запрошення представників національних меншин на перше засідання виконавчого комітету залишається не з'ясованим. Найвірогідніше, Рада об'єднаних громадських організацій звернулася до відомих їй громадських діячів національних меншин. Так, у складі виконкому Ради об'єднаних громадських організацій єврейські організації представляв Ілля Йосипович Фрумін, а польські – Станіслав Стефанович Зелінський. При формуванні структур виконкому І. О. Фруміна та представника від українських організацій А. В. Ніковського обрали секретарями, а скарбничим – С. С. Зелінського. Останній також увійшов до складу комісії по розробці плану організації міліції та запровадженню патрульної служби. Крім того, виконавчий комітет прийняв рішення включити до складу Ради об'єднаних громадських організацій по два представники від українських, єврейських та польських національних організацій [4].

Останнє рішення виконкому спонукало широкі кола громадськості, і в першу чергу національні меншини, до активної роботи. Вже 5 березня 1917 р. було заплановано збори делегатів від усіх київських єврейських організацій (культурно-просвітницьких, благодійних, громадських, економічних та релігійних) для обрання позапартійної ради представників об'єднаних київських єврейських громадських організацій. Ініціатори зборів чітко сформулювали принцип представництва: 1 депутат від 200 членів будь-якої організації. Для організацій з великою кількістю осіб пропонувалось надсилати 1 депутата на перші 200 членів та ще по одному на кожні наступні 300 осіб. Вже сама схема обрання представників говорить про багаточисельність єврейських громадських організацій Києва, їх згуртованість та організаційну підготовку, наявність досвіду в проведенні подібних демократичних заходів.

Форму голосування залишили на розсуд керівництва товариств. Обрані делегати повинні були одержати в своїх організаціях мандати, які мали перевіряти організатори загальноміських зборів.

За зразком міської Ради громадських об'єднаних організацій створюється Київська губернська Рада громадських організацій при губернському комісарові Тимчасового уряду. Її основним робочим органом також став виконавчий комітет Ради, в структурах якої були представлені усі повіти без міста Києва. З перших днів існування губернської ради громадських організацій до її складу також увійшли представники національних меншин. Станом на 27 березня 1917 р. склад ради налічував 117 осіб, з них: 2 – від польських організацій та 12 – від єврейських організацій (по одному представнику з кожного повіту) [6, с.6]. Виконавчий комітет ради поставив завдання скликати повітові земські збори, зміцнивши їх попередній склад представниками ряду громадських організацій, з правами гласних, у тому числі по 2 особи від національних організацій (українських, єврейських, польських). Метою проведення зборів було вирішення «питання про місцевий уряд та його впорядкування» [6, с.11-12].

Посилення політичної активності громадських організацій протягом квітня 1917 р. змусило керівництво київської губернської Ради громадських організацій розглянути питання про збільшення складу ради. На засіданні від 8 травня 1917 р. ухвалили збільшити склад Ради, запросивши від польських організацій ще трьох представників, а від єврейських організацій набирати з кожного повіту не по 1, а по 2 представника. Таким чином, на початок травня 1917 р. до складу Ради входили 5 осіб від польських організацій та 24 – від єврейських організацій. За рахунок поповнення від інших громадських організацій загальна чисельність членів Ради збільшилась із 117 до 262 осіб [7, с.8-9]. Отже, з самого початку улаштування ще одного громадського осередку революційно-демократичні сили до співпраці були залучені представники від організацій національних меншин.

Подібним чином формувалися революційні представницькі інституції і в

інших регіонах України. Відмінність полягала лише в кількості організацій та національних особливостях губерній. Принцип представництва від кожної громадської організації чи спілки, у тому числі і національних меншин, вважався доцільним та демократичним. Необхідно зауважити, що в той складний революційний період ради об'єднаних громадських організацій так і не були легітимізовані. Посилення українського національного руху вивело на перший план Центральну Раду, до складу якої увійшли згодом не громадські організації, а політичні партії національних меншин. Але цей факт не зменшує того вагомого внеску, який було зроблено громадськими організаціями в цілому та громадськими організаціями національних меншин зокрема у розбудову української державності весною 1917 року.

Література

1. Про громадські об'єднання : Закон України від 22 червня 2012 року № 5026-VI; редакція від 14 жовтня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T124572.html

2. Собрание узаконений и распоряжений правительства, издаваемое при правительствующем сенате. – Отдел I. – 1917. – 29 марта. – № 70. – Ст.400.

3. Грушевський М. С. Спомини. Публікація С. Білоконя: Передмова доктора іст. н., чл.-кор. АН УРСР Ф. Шевченка / М. С. Грушевський // Київ. – 1989. – № 8. – С.103-154.

4. Заседание исполнительного комитета // Последние новости. – 1917. – 5 марта.

5. Верстюк В. Ф. Украинская Центральная Рада : Навчальний посібник / В. Ф. Верстюк. – К. : Заповіт, 1997. – 344 с.

6. Статут Київської Губернської Ради Громадських Організацій // Вісник Київського Виконавчого Комітету при Губерніальному Комісарові Тимчасового Уряду. – 1917. – № 1. – С.6-12.

7. Протокол засідання Київської Губерніальної Ради Громадських Об'єднань від 8 травня 1917 р. // Вісник Київського Виконавчого Комітету при Губерніальному Комісарові Тимчасового Уряду. – 1917. – № 7.